

Utjecaj razvoda braka roditelja na ponašanje djece

Leskovar, Izabela

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:013363>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Izabela Leskovar

UTJECAJ RAZVODA BRAKA RODITELJA NA PONAŠANJE DJECE

Završni rad

Zagreb, rujan 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Izabela Leskovar

UTJECAJ RAZVODA BRAKA RODITELJA NA PONAŠANJE DJECE

Završni rad

Mentor rada: prof. dr. sc. Renata Miljević – Ridički

Zagreb, rujan 2021.

SAŽETAK

Cilj ovog rada je ukazati na utjecaj razvoda braka roditelja na ponašanje djece. Razvod braka traumatično je iskustvo za roditelje isto kao i za njihovu djecu te je vrlo bitno da roditelji djeci pružaju osjećaj važnosti i sigurno utočište bez obzira na ono što se između njih događa. Zbog sve većeg broja razvedenih brakova, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj, govorit će se i o učestalosti razvoda braka te mogućim uzrocima. Također, razmotrit će se i reakcije djeteta na razvod braka s obzirom na dob te kako sam razvod utječe na ponašanje djeteta. U svrhu ovog rada provedeno je i ispitivanje u obliku polustrukturiranog intervjua koji govori o iskustvu djeteta rastavljenih roditelja (adolescentice koja je za vrijeme razvoda svojih roditelja imala sedamnaest godina) i onome što je dijete proživjelo prije i nakon razvoda roditelja te kako se to odrazilo na djetetovo ponašanje i razvoj. Prije provedenog ispitivanja, postavljeno je nekoliko ishodišnih pretpostavki koje su se nakon provedenog ispitivanja prihvatile ili odbacile. Dobiveni zaključci govore nam kako je razvod braka roditelja težak, no svakako bolji od života u odnosu prepunom sukoba i traumatičnih iskustava za dijete.

Ključne riječi: razvod braka, dijete, ponašanje djeteta, razvoj djeteta

SUMMARY

The goal in this study is to highlight the impact of divorce on children's behavior. Divorce is a traumatic experience for parents as well as for their children, and it is very important that parents give their children a sense of importance and a safe haven no matter what happens between them. Due to the growing number of divorces, both in the world and in Croatia, the frequency of divorces and possible causes will be discussed. Also, the child's reactions to divorce with regard to age and how the divorce itself affects the child will be considered. For the purposes of this study, research was conducted in the form of a semi-structured interview that talks about the child's experience of divorced (adolescent who was seventeen at the time of her parents' divorce) and what the child experienced before and after the parents' divorce and how this affected the child's behavior and development. Before the research was conducted, several initial assumptions were made which were accepted or rejected after the research was conducted. The obtained conclusions tell us that parental divorce is difficult but certainly better than life in a relationship full of conflict and traumatic experiences for the child.

Key words: divorce, child, child behavior, child development

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Izvori i metode prikupljanja podataka	1
1.2. Sadržaj i struktura rada	1
2. OBITELJ	3
3. RODITELJSTVO NEKAD I DANAS	4
3.1. Majčinstvo, očinstvo	4
3.2. Roditeljski odgojni stil	6
4. RAZVOD BRAKA I DIJETE	8
4.1. Učestalost razvoda braka	8
4.2. Mogući uzroci razvoda braka	9
4.3. Etape razvoda braka	10
4.4. Podjela razvoda braka prema stupnju konflikta	11
5. UTJECAJ RAZVODA BRAKA RODITELJA NA PONAŠANJE DJECE	11
5.1. Kako reći djetetu da se roditelji razvode	13
5.2. Reakcije djeteta na razvod braka roditelja s obzirom na dob	15
5.2.1 Dijete do tri godine	15
5.2.2. Dijete od tri do pet godina	16
5.2.3. Dijete od šest do osam godina	16
5.2.4. Dijete od devet do deset godina	17
5.2.5. Dijete od jedanaest do trinaest godina	17
5.2.6. Dijete od četrnaest do sedamnaest godina	18
5.2.7. Dijete od osamnaest godina naviše	18
7. PRIKAZ SLUČAJA DJETETA RASTAVLJENIH RODITELJA	20
7.1. Opis slučaja	20
7.2. Analiza i rasprava	21
8. ZAKLJUČAK	26
LITERATURA	27
PRILOZI	29
IZJAVA O IZVORNOSTI RADA	33

1. UVOD

S obzirom da je u današnje vrijeme sve više i više razvedenih brakova i samim time sve više djece rastavljenih roditelja u ovom radu govorit će se primarno o razvodu braka roditelja, kako razvod braka roditelja utječe na ponašanje djece i njihov razvoj te će biti opisane reakcije djeteta na razvod roditelja s obzirom na dob kao i prikaz samog slučaja djeteta čiji su roditelji rastavljeni.

1.1. Izvori i metode prikupljanja podataka

U svrhu pisanja rada korišteni su podaci koji su prikupljeni u raznim stručnim i znanstvenim knjigama, člancima, radovima te na mrežnim stranicama. Također su se koristili podaci koji su dobiveni ispitivanjem provedenim polustrukturiranim intervjuom na temu „Utjecaj razvoda braka roditelja na ponašanje djece“.

1.2. Sadržaj i struktura rada

Rad je strukturiran u osam glavnih cjelina. U prvom poglavlju *Uvod* navedeni su izvori i metode prikupljanja podataka te sam sadržaj i struktura rada. U drugom poglavlju *Obitelj* govori se o definicijama i podjeli obitelji te o strukturnoj promjeni obitelji zbog rastućeg broja razvoda braka. Treće poglavlje *Roditeljstvo nekad i danas* govori o tome kako je roditeljstvo isto kao i obitelj tijekom povijesti promjenjivo, no uveliko značajno za dijete i njegov razvoj i podrazumijeva puno brige, napora i odgovornosti. Također, definirani su pojmovi majčinstva i očinstva te su opisani roditeljski odgojni stilovi kao kombinacija roditeljskih ponašanja u raznim situacijama. U srž rada uvodi nas tema *Razvod braka i dijete* u kojoj je navedena učestalost razvoda braka koja je s godinama sve veća, zatim su navedeni mogući uzroci razvoda braka roditelja, opisane su pet glavnih etapa razvoda braka te je dana podjela razvoda braka prema stupnju konflikta, od prijateljskog do visokokonfliktnog razvoda. Sama srž rada nalazi se u petom poglavlju *Utjecaj razvoda braka roditelja na ponašanje djece* u kojem su na početku opisane smjernice o tome kako reći djetetu da se roditelji razvode te su nakon toga opisane reakcije djeteta na razvod braka roditelja s obzirom na njegovu dob, od djeteta manjeg od tri godine pa sve do osamnaest godina navise. U

sedmom poglavlju opisano je i analizirano provedeno ispitivanje o djetetu rastavljenih roditelja koje govori o iskustvu djeteta čiji su se roditelji razveli te kako je to utjecalo na dijete i njegov razvoj. Na samom kraju rada navedene su najznačajnije spoznaje koje su dobivene te je iznesen zaključak.

2. OBITELJ

Postoji mnogo definicija obitelji, no jedno je sigurno, a to je da obitelj postoji od kad je i čovjeka što se vidi po mnogim zapisima iz daleke prošlosti. Definicije obitelji razlikuju se ovisno iz koje znanosti se promatraju.

Tako Mijatović (1995) navodi:

„Obitelj je temeljna socijalna institucija koja presudno utječe na sudbinu pojedinca te je stoga u žarištu znanstvenog zanimanja već nekoliko desetljeća.“ (Mijatović, 1995; prema Čavarović-Gabor, 2008; str. 70)

Obitelj se tijekom povijesti mijenjala kako strukturom tako i funkcijom.

„Obitelj je dinamična struktura, mijenja se, i odnosi unutar nje prilagođavaju se promjenama koje se događaju u pojedincima (odrastanje, sazrijevanje, starenje), u strukturi obitelji (dolazak novih članova, odlazak drugih članova), u ulogama koje pojedinci imaju u različito vrijeme (dijete, adolescent, odraslo dijete, dijete-skrbnik...), te u okolnostima života obitelji (kriza, nezaposlenost, bolest, materijalni prosperitet, postizanje obrazovanja)“ (Čudina-Obradović, Obradović, 2006; str. 295)

U tradicionalnu strukturu obitelji spadaju majka, otac, njihova djeca, krvni srodnici te svi članovi šire obitelji. U suvremenu strukturu obitelji ubrajamo roditelje i djecu, a ponekad bake i djedove, no u današnje vrijeme sve je više i jednoroditeljskih obitelji kao i razvedenih brakova pa je struktura obitelji često promjenjiva. Razvod braka roditelja čimbenik je koji najviše pridonosi povećanju broja jednoroditeljskih obitelji i s obzirom na stres koji izaziva kod članova obitelji može imati različite posljedice na psihosocijalni razvoj djece (Kuća, 2017).

Čudina-Obradović i Obradović (2006) govore o dvije vrste obitelji a to su „zdrava“ i „rizična“ obitelj. U obitelji koja je zdrava je roditelj, skrbnik ili bilo koja druga osoba koja ima čvrstu vezu s djetetom i koja je uz dijete tijekom cijelog njegovog razvoja i pruža mu potrebnu pažnju i potporu. Vrlo važna stavka zdrave obitelji je emocionalna toplina isto kao i to da članovi obitelji imaju zajedničke prioritete i vrijednosti. S druge strane, rizična obitelj je svaka obitelj koja svojim oblikom, strukturom ili odnosima unutar obitelji nepovoljno djeluje na razvoj djeteta ili neki aspekt razvoja. Temeljna karakteristika takve obitelji je sukob i agresija, a odnosi među članovima obitelji su hladni, zapuštajući i zanemarujući (Čudina-Obradović, Obradović, 2006).

3. RODITELJSTVO NEKAD I DANAS

Roditeljstvo je kompleksan pojam kojeg je vrlo teško točno definirati i opisati. No, jedno je sigurno, roditeljstvo nije nimalo lak zadatak. Roditeljstvo kako navodi Trdina (2016) podrazumijeva potporu, brigu, nesuglasice, savladavanje problema, odgoj, razumijevanje, sigurnost i još mnogo toga.

Martin i Colbert (1997) te Stevenson-Hinde (1998, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) navode da je pojam roditeljstva nov, a donedavno je podrazumijevao „majčinstvo“, odnosno roditeljstvo se izjednačavalo s doživljajem, brigom, postupcima i odgojem majke.

Mnoge društvene promjene koje su se događale dovele su i do promjene u roditeljstvu, stoga se roditeljstvo nekad i sad uvelike razlikuje. Tradicionalni pogled na roditeljstvo podrazumijeva nadmoć roditelja nad djetetom, djetetovu poniznost pred roditeljem te neuvažavanje i zanemarivanje djetetove individualnosti i posebnosti. S druge strane, suvremeni pogled na roditeljstvo uključuje dijete u odgoj te sam proces nije jednostran već uzajaman. Isto kao što dijete može puno naučiti od roditelja, tako roditelj kroz svoja iskustva s djetetom može puno naučiti od djeteta i tako unaprijediti i poboljšati svoj odnos. Bez obzira na to što se tradicionalni i suvremeni aspekti roditeljstva bitno razlikuju, suvremen pogled na roditeljstvo ne odbacuje one pozitivne strane tradicionalnog pogleda na roditeljstvo već samo na te vrijednosti nadograđuje one koje se prije nisu uzimale u obzir kao što su na primjer toplina i uvažanje djeteta.

3.1. Majčinstvo, očinstvo

Samo značenje majke ne može se lako definirati zbog velikih napredaka u medicini, odnosno mogućnosti medicinski potpomognute oplodnje pa se ne može sa sigurnošću reći tko se može nazvati „pravim“, a ni biološkim roditeljima djeteta (Čudina-Obradović, Obradović, 2006).

No, prema hrvatskom obiteljskom zakonu Alinčić i suradnici (2004; prema Čudina-Obradović, Obradović, 2006) i članku 53. majka djeteta je žena koja ga je rodila, uz iznimke kao što su majke koje su posvojile dijete i automatski su upisane u maticu rođenih kao majke (članak 146.) te majke koje su dale svoje jajne stanice za djetetovo začeće ukoliko to nije bilo

dobrovoljno i uz pisani pristanak majke (članak 86), (Alinčić i sur., 2004; prema Čudina-Obradović, Obradović, 2006).

Gledano iz aspekta subjektivnog doživljaja, majčinstvo je najvažnija uloga u životu žene. To je ono čemu većina žena u životu teži, što ih potpuno ispunjava i predstavlja životni smisao. Također, majčinstvo predstavlja veliku odgovornost, brigu, strah i mijenjanje vlastitog života zbog djeteta što kod nekih majki može izazvati tjeskobu i nelagodu. Zbog toga se doživljaj majčinstva razlikuje od majke do majke i ne može se jednostavno objasniti. Čudina-Obradović i Obradović (2006) navode kako je majčinski identitet ponajprije određen majčinim aktivnostima, ponašanjem i postupcima, odnosno majčinskom praksom. Majčina uloga u životu djeteta vrlo je velika, posebno od najranije dobi.

„Senzitivno majčinstvo, odgovaranje majke na potrebe djeteta, majčina vedrina i emocionalna dostupnost razvit će sposobnost djeteta da vlada emocijama, da se umiruje i utješi kad je ljutito ili tužno, a ta se osobina, čini se, razvija u prvih nekoliko mjeseci života“ (Čudina-Obradović, Obradović, 2006, str. 257).

Djetetova povezanost s majkom utječe i na mnoge druge aspekte u životu, kao što su lakše stupanje i snalaženje u društvenim odnosima.

Iako se prije smatralo da je majka ta koja je odgovorna za brigu i odgoj djeteta, u suvremenom društvu se to promijenilo te je otac gotovo jednako kao i majka uključen u odgoj i brigu o djetetu.

Uloga oca u životu djeteta je kao i uloga majke vrlo bitna, no očevi doživljavaju roditeljstvo na malo drugačiji način od majki jer je uloga oca kod muškaraca poželjna, no ne i nužna kao uloga majki kod žena. Muškarci po djetetovom rođenju postaju očevi, no ono što očinstvo sve nosi sa sobom uče aktivnim sudjelovanjem u aktivnostima s majkom te će tek kada savladaju sva potrebna znanja i vještine postati samopouzdana i sigurni u svoju ulogu oca. Utjecaj oca na razvoj djeteta također je velik. Čudina-Obradović i Obradović (2006) navode kako očeva igra s djetetom, poticanje djeteta i razgovor o njegovim problemima poboljšavaju socio-emocionalni razvoj djeteta, prilagodbu i životno zadovoljstvo u adolescenciji i odrasloj dobi kao i djetetov intelektualni razvoj, društvenu kompetenciju i unutarnji lokus nadzora. Također, ističu kako na odgoj djece bolje utječu očevi čija se briga razlikuje od majčine, stoga je različit, a istodoban utjecaj majke i oca najbolji za razvoj djeteta jer dijete dobiva sigurnost majčine zaštite i primjer očeve hrabrosti. Upravo zbog toga je vrlo bitna prisutnost i

uključenost majke i oca, posebno u slučajevima razvoda braka jer dijete treba oba roditelja za optimalan razvoj.

3.2. Roditeljski odgojni stil

Berk (2015) definira stilove odgoja kao kombinaciju roditeljskih ponašanja koja se ponavljaju u mnogim situacijama stvarajući tako trajnu odgojnu klimu. Postoji mnogo različitih roditeljskih stilova, no Čudina Obradović i Obradović (2006) navode onu tipologiju koju je definirala Diana Baumrind (1967) koja je zaključila da je roditeljski nadzor, odnosno kontrola najvažniji element roditeljske funkcije. Tu tipologiju proširili su Maccoby i Martin (1983; prema Čudina Obradović, Obradović, 2006) koji su preimenovali nadzor u zahtjevnost i uveli dimenziju topline kao roditeljsku osjetljivost za potrebe djeteta. Uzimajući u obzir kombinacije visoke i niske zahtjevnosti i topline stvorili su četiri tipa roditeljskog odgojnog stila (Čudina Obradović, Obradović, 2006):

- 1) **AUTORITATIVAN ODGOJNI STIL** (demokratski- dosljedan)- uključuje postavljanje zahtjeva, određivanje granica i provođenje nadzora, ali uz pružanje velike topline i potpore. Roditelji tim tipom odgojnog stila žele razviti djetetovu znatiželju, kreativnost, sreću, samostalnost i motivaciju. Temeljni odnos je prihvaćanje. Djeca koja imaju takav odgojni stil slobodno se izražavaju i slobodnija su.
- 2) **AUTORITARAN ODGOJNI STIL** (autokratski, kruti-strogi)- je stil u kojem roditelji imaju velika očekivanja od djeteta i strogi nadzor nad njim, a ne pružaju mu dovoljno topline i potpore. Temeljni ciljevi ovog stila su poslušnost, postavljanje zahtjeva bez objašnjenja te učenje samokontrole. Pogreške djece se kažnjavaju, nerijetko i tjelesno. Djeca koja imaju takav odgojni stil povučena su, plašljiva, promjenjivog raspoloženja i često vrlo tužna.
- 3) **PERMISIVAN ODGOJNI STIL** (prepopustljiv)- ovakav oblik odgojnog stila uključuje roditelje koji traže malo od svoje djece i imaju slabu kontrolu nad djetetom, no pružaju djeci puno topline i potporu. Roditelji u potpunosti ispunjavaju sve zahtjeve i želje svoje djece, no prevelika sloboda negativno utječe na malu djecu jer se

ona ne snalaze u granicama i nesigurna su što dovodi do nasilnog i impulzivnog ponašanja djeteta.

- 4) ZANEMARUJUĆI ODGOJNI STIL (zapuštajući)- roditelji postavljaju male zahtjeve, djeca su bez nadzora, topline i potpore. Takvi roditelji emocionalno odbacuju svoju djecu ili nemaju vremena brinuti se o njima, pa zbog toga djeca pružaju otpor prema roditeljima, neuspješna su u školi i ne mogu steći socijalne kompetencije.

4. RAZVOD BRAKA I DIJETE

„Razvod braka roditelja ubraja se u jedno od najstresnijih iskustava koja djeca mogu doživjeti“ (Buljan Flander, Roje Đapić, 2020; str 7).

4.1. Učestalost razvoda braka

U današnje vrijeme sve više raste broj razvoda brakova. U tablici 1 prikazani su sklopljeni i razvedeni brakovi u Hrvatskoj u razdoblju od 2000. do 2018. godine.

Tablica 1

Sklopljeni i razvedeni brakovi u Hrvatskoj u razdoblju 2000.- 2018.

Godina	Brakovi		Koeficijent divorcijaliteta
	Sklopljeni	Razvedeni	
2000.	22 017	4 419	200,7
2001.	22 076	4 670	211,5
2002.	22 806	4 496	197,1
2003.	22 337	4 934	220,9
2004.	22 700	4 985	219,6
2005.	22 138	4 883	220,6
2006.	22 092	4 651	210,5
2007.	23 140	4 785	206,8
2008.	23 373	5 025	215,0
2009.	22 382	5 076	226,8
2010.	21 294	5 058	237,5
2011.	20 211	5 662	280,1
2012.	20 323	5 656	278,5
2013.	19 169	5 992	312,6
2014.	19 501	6 570	336,9
2015.	19 834	6 010	303,0
2016.	20 467	7 036	343,8
2017.	20 310	6 265	308,5
2018.	19 921	6 125	307,5

Izvor: Statistički ljetopis 2018, DZS, Zagreb; prema Majstorić, I. (2019); str.19

Kada se gleda broj sklopljenih i razvedenih brakova u razdoblju od 2000. do 2018. godine mogu se primijetiti oscilacije u njihovu kretanju po godinama, no primjećuje se smanjenje broja sklopljenih te povećanje broja razvedenih brakova.

Prema tablici 1 najveći broj razvedenih brakova u Hrvatskoj zabilježen je 2016. godine kada su se razvela 7 036 braka, a s druge strane najmanji broj razvedenih brakova zabilježen je 2000. godine kada je razvedeno 4 419 brakova. Mogući razlog naglog povećanja broja razvoda brakova 2016. je tadašnja ekonomska kriza, no kako i u Hrvatskoj tako i u drugim zemljama stopa razvoda braka ovisi o mnogo faktora, na primjer, viša je u gradovima nego na selima.

Nešto noviji podaci prema Državnom zavodu za statistiku Republike Hrvatske iz 2021. godine govore da je 2020. godine bilo 5 153 razvedenih brakova, a stopa razvedenih brakova, odnosno broj razvedenih brakova na 1000 stanovnika iznosila je 3 391.

4.2. Mogući uzroci razvoda braka

Postoje mnoga istraživanja koja su se bavila uzrocima razvoda braka. Rezultati istraživanja (Wolcott i Hughes, 1999; Amato i Previti, 2003; prema Štifer, Mihalj, 2006) ukazuju da velik postotak sudionika navodi inkompatibilnost kao razlog razvoda dok pri tome inkompatibilnost opisuju kao nemogućnost slaganja i nerješive razlike u interesima i životnim ciljevima. U jednom istraživanju (Wolcott i Hughes, 1999; prema Štifer, Mihalj, 2006) problemi u komunikaciji navođeni su kao najčešći razlog razvoda kod muškaraca i žena, dok je preljub u više istraživanja jedan od tri glavna razloga. Jedan od češćih razloga razvoda braka je i nasilničko ponašanje partnera, a uočene su statistički značajne razlike između muškaraca i žena. Žene češće nego muškarci navode fizičko nasilje kao glavni razlog razvoda (Wolcott i Hughes, 1999; prema Štifer, Mihalj, 2006). Slična situacija je i s navođenjem zlorabe alkohola i/ili droga kao razloga razvoda (Wolcott i Hughes, 1999.; Amato i Previti, 2003; prema Štifer, Mihalj, 2016).

Istraživanje koje je provedeno u Nizozemskoj ukazuje na promjene motiva za razvod kroz vrijeme. Rezultati tog istraživanja pokazuju da bračni partneri (više žene) posljednjih desetljeća sve manje navode nevjeru, nasilje ili ovisnosti kao glavne razloge razvoda, a sve češće inkompatibilnost, emocionalno udaljavanje, komunikacijske probleme i neslaganje u vezi brige za kućanstvo (de Graaf i Kalmijn, 2006; prema Štifer, Mihalj, 2016).

4.3. Etape razvoda braka

Čudina-Obradović i Obradović (2006) navode klasifikaciju etapa razvoda Simona Ducka (1992) u kojoj partneri prolaze pet etapa od kad su bili sretni u braku pa sve do trenutka kada zaključe da život zajedno više nema smisla.

- 1) EMOCIONALNI RASKID- u ovoj etapi pojavljuje se najčešće kod jednog partnera emocionalno hlađenje u kojem se partneri udaljavaju i sve rjeđe komuniciraju.
- 2) INTRAPSIHIČKA ETAPA- partner kod kojeg je započelo emocionalno hlađenje počinje uočavati sve one negativne strane svog partnera na koje prije nije obraćao pažnju, počinje mu smetati sve ono što njegov partner radi i sve ono što ga prije nije smetalo te ga često kritizira na glas, tuži se prijateljima ili pak poznicima.
- 3) DIJADNA ILI BRAČNA ETAPA- u ovoj etapi onaj partner koji je kritiziran primjećuje da onaj drugi pokazuje nezadovoljstvo u braku i traži objašnjenje od svog partnera. Moguća su dva ishoda njihovih rasprava koje su često racionalne, ali emotivne. Prvi je da oba partnera zajedno nađu optimalno rješenje za obje strane, kako bi oboje bili zadovoljni te će se brak nastaviti. Drugi je taj da će rasprave samo pogoršati odnose te slijedi četvrta etapa.
- 4) DRUŠTVENA ETAPA- u ovoj predzadnjoj etapi partner koji je nezadovoljan obavještava prijatelje i rodbinu o poteškoćama koje su prisutne u braku i najavljuje mogući razvod. Tu dolazi do podjele rodbine i prijatelja, jedni su uz partnera koji želi rastavu braka, a drugi uz onog drugog na kojeg gledaju kao žrtvu. Često dolazi do svađa i podjela među obitelji često s onom iz suprotne strane.
- 5) BRAČNI SPROVOD- naziva se posljednja etapa. U njoj jedan ili nekad oba partnera donose konačnu odluku o razvodu zbog jako loših odnosa koji vladaju među njima.

4.4. Podjela razvoda braka prema stupnju konflikta

Johnston i Campbell te Marshack navode podjelu razvoda braka prema stupnju konflikta, odnosno prema uspješnosti komunikacije među roditeljima (Johnston i Campbell, 1999; Marshack, 2009; prema Buljan Flander, Roje Đapić, 2020):

1. **PRIJATELJSKI RAZVOD**- odnos između bivših partnera je topao, komunikacija i dogovaranje prolazi bez većih teškoća. Između njih više ne vlada romantična strast, no bez obzira na to, družu se i provode vrijeme zajedno s djetetom bez problema.
2. **RAZVOD KAO SKLAPANJE POSLA**- u odnosu između bivših partnera nema bliskosti, ali ni sukoba ili zamjeranja. Dogovor između njih je kao na poslovnom sastanku, nema topline, no ponašaju se korektno i fer.
3. **VISOKOKONFLIKTNI RAZVOD**- razvod u kojem svađe između partnera neprestano traju, ne prestaju s vremenom, a djeca im se nalaze u središtu sukoba (Hetherington i Kelly, 2002; prema Buljan Flander, Roje Đapić 2020).

5. UTJECAJ RAZVODA BRAKA RODITELJA NA PONAŠANJE DJECE

Mnogi stručnjaci koji se bave radom s djecom i mladima primjećuju da se djeca roditelja koji su rastavljeni razlikuju po nekim obilježjima i ishodima razvoja od djece koja su iz cjelovitih obitelji (Buljan Flander, Roje Đapić, 2020). Kod djece rastavljenih roditelja primjećuju se ponašajne, zdravstvene i akademske teškoće te teškoće u emocionalnom i socijalnom razvoju (Frank, Frisco, Muller i sur. 2007; prema Buljan Flander i Roje Đapić, 2020).

Amato, Sobolewski i suradnici (2001; prema Buljan Flander, Roje Đapić, 2020) navode kako prema mnogim istraživanjima djeca rastavljenih roditelja i u odrasloj dobi imaju teškoća u obrazovanju, loše ili slabije odnose s roditeljima (posebno očevima), imaju više problema u vlastitim ljubavnim odnosima te se i sami nerijetko razvode i nemaju negativan stav prema tome.

Mohi (2014; prema Buljan Flander, Roje Đapić, 2020) također navodi kako možda izgleda da je razvod braka roditelja u velikoj mjeri štetan za djecu te da je ostanak u braku koji je nezadovoljavajući bolji za djecu od razvoda, no praksa ne pokazuje tako. U praksi djeca koja žive u „lošem braku“ svojih roditelja imaju iste ili čak ozbiljnije posljedice od djece čiji su se roditelji rastali. Nadalje, dodaje kako studije ukazuju na štetnost sukoba roditelja, koji je prisutan prije, tijekom ili nakon razvoda, a ne samog razvoda kao čina.

Stewart (2001; prema Buljan Flander, Roje Đapić, 2020) u svom radu navodi najčešće faktore rizika za negativne ishode po djecu u razvodu braka roditelja, a to su:

- nasilje u obitelji
- sukob i neprijateljstvo roditelja
- ometanje vršnjačkih odnosa u sklopu razvoda braka
- ekonomske teškoće
- ometanje rutine i vremena koje je dijete naviklo provoditi s roditeljem
- rano uključivanje novih partnera roditelja
- rano stupanje u novi brak roditelja
- gubitak kontakta s jednim roditeljem
- loša prilagodba jednog ili oba roditelja na razvod
- gubitak osjećaja sigurnosti i predvidljivost

5.1. Kako reći djetetu da se roditelji razvode

Beyer i Winchester tvrde:

„Vaša će djeca zauvijek pamtiti kako, gdje i što ste im rekli o kraju svojeg braka. To će biti jedan od najvažnijih razgovora u njihovu životu.“ (Beyer, Winchester, 2006; str. 13)

Zbog toga je jako bitno biti iskren i otvoreno razgovarati s djecom, a da je to prilagođeno njihovoj dobi. Beyer i Winchester (2006) također navode kako roditelji imaju jako velik utjecaj na to kako će se djeca nositi s rastavom jer ako su roditelji iskreni i otvoreni djeca će imati osjećaj da su sigurni, važni te da ih roditelji neće prestati voljeti bez obzira na razvod braka. Iako se mnogi roditelji plaše tog razgovora s djecom i misle da će ih zaštititi ako im za to kažu što kasnije, mnogi autori tvrde kako im time nanose više štete nego koristi. Wallerstein i Blakeslee (2006) također navode da djeci neće biti lako čuti da se brak njihovih roditelja razvodi, no isto tako im mnogo znači kad čuju da se mogu osloniti na to da roditelji misle na njih i da će paziti na njihovo dobro.

Iako to kako i na koji način će roditelji reći djeci da se razvode, ovisi o njihovoj dobi i stupnju zrelosti, no Beyer i Winchester (2006) navode nekoliko općenitih savjeta o tome kako roditelji mogu objasniti djeci svoju rastavu:

- 1) **OBOJE TREBAJU BITI PRISUTNI**- bez obzira na to koliko je prekid roditelja težak, trebali bi zajedno razgovarati sa svojom djecom, ako je to moguće. Bitno je da je tijekom razgovora mirno u domu te da se isključi sve ono što bi moglo ometati razgovor (televizor, radio, mobitel). Ako pak nije moguće da oba roditelja budu prisutna, onaj roditelj koji sam obavještava djecu o rastavi: ne smije kriviti drugog roditelja, treba uvjeriti djecu da ih oba roditelja vole i da će ih oboje viđati (ako je to točno), treba im dati do znanja da roditelj zna da djeca vole i drugog roditelja i da to odobrava te da je odluka o rastavi obostrana.
- 2) **TREBA RAZGOVARATI ISTODOBNO SA SVOJOM DJECOM**- važno je da roditelji razgovaraju sa svojom djecom istodobno kako se neko dijete ne bi smatralo izostavljeno ili manje važno od drugog ako ne dobije tu informaciju od roditelja, već od nekog drugog.
- 3) **TREBA BITI ISKREN I PRUŽITI DJECI PRIKLADNE INFORMACIJE**- roditelji trebaju objasniti djeci što se događa i kako će to utjecati na njih. Treba objasniti djeci

da njihov brak više ne funkcionira te da su oboje tužni i da im je žao što je do toga moralo doći.

- 4) **TREBA REĆI DJECI DA RASTAVA NIJE NJIHOVA KRIVNJA**- Beyer i Winchester (2006) navode kako većina djece krive upravo sebe za rastavu svojih roditelja, pa je zbog toga jako važno objasniti djeci da njihov prekid nije njihova krivnja.
- 5) **RODITELJI TREBAJU UVJERAVATI DJECU U SVOJU LJUBAV**- djeci treba dati do znanja da iako je ljubav između roditelja prestala, oni nikada neće prestati voljeti njih.
- 6) **TREBA RAZGOVARATI S DJECOM O BUDUĆEM NAČINU ŽIVOTA**- važno je informirati djecu o tome gdje će živjeti i kakav će im biti raspored boravka kod oba roditelja.
- 7) **TREBA ZAPITATI DJECU ŠTO ŽELE ZNATI**- tijekom razgovora, važno je poticati djecu da postavljaju pitanja jer mnoga djeca ne razumiju u potpunosti što rastava zapravo znači te mogu to pogrešno shvatiti i nepotrebno se brinuti.
- 8) **RODITELJI NE SMIJU TRAŽITI KRIVCA**- bitno je da se roditelji ne okrivljuju međusobno zbog rastave jer bi se u suprotnom djeca mogla osjećati kao da roditelji krive njih. Nije potrebno djecu opterećivati onime što ne žele ili ne trebaju čuti, već je važno držati se činjenica.
- 9) **VAŽNO JE SLUŠATI I PROMATRATI**- Beyer i Winchester (2006) navode kako treba obratiti punu pozornost na ono što tijekom razgovora sa svojom djecom čuju i vide. Ako djeca izražavaju emocije, treba ih slušati i prihvatiti ono što osjećaju, no ako ne pokazuju svoje osjećaje treba im dati vremena i obećati da će uskoro nastaviti razgovor te da su roditelji tu za njih kad god im zatreba.
- 10) **TREBA RAZGOVARATI S DJECOM OPET I IZNOVA**- nakon prvog razgovora s djecom, uslijedit će još mnogo planiranih i neplaniranih razgovora o razvodu, a to je

vrlo bitno za djecu. Razgovor neće popraviti ono što se događa, no sigurno će olakšati djeci to bolno razdoblje.

5.2. Reakcije djeteta na razvod braka roditelja s obzirom na dob

Na to kako će dijete reagirati na razvod te kako mu što reći i kako mu pomoći ovisi o tome koliko je dijete razvijeno, što se povezuje s dobi djeteta. Kako navode Wallerstein i Blakeslee (2006) radi se o psihološkim stupnjevima razvoja koje djeca prolaze od najranije dobi pa sve do njihove punoljetnosti. Isto tako, ističu jedan važan problem, a to je da bi razvod braka roditelja mogao prekinuti razvojni napredak djeteta, što je čest slučaj da djeca privremeno zapnu za vrijeme razvoda jer su iscrpljena onime što se događa kod kuće. Djeca koja su pred pubertetom se ponekad zbog razvoda prebrzo razvijaju i ne prođu ranije faze u razvoju. Rodriguez (2008) tvrdi da nema svako dijete problema s ponašanjem zato što živi samo s jednim od roditelja.

Također, Wallerstein i Blakeslee ističu reakcija djeteta ovisi ne samo o dobi, već i o spolu.

„U osnovnoj školi dječaci su nakon razvoda obično podložniji riziku od poteškoća u učenju nego djevojčice. Djevojčice će lakše zastraniti u ranom pubertetu. One ranije sazrijevaju.“ (Wallerstein, Blakeslee, 2006; str. 27)

5.2.1 Dijete do tri godine

Djeci je od najranije dobi potreban osjećaj sigurnosti i pripadanja, da imaju osjećaj da je netko uvijek uz njih i brine o njima. Isto tako, sve ono što dijete doživi do svoje treće godine života je temelj za to kako će doživljavati ljude oko sebe (Wallerstein, Blakeslee, 2006). Djeca su u ovom razdoblju posebno osjetljiva na sukobe oko sebe i osjećaju napetost koja vlada u njihovom okruženju. Wallerstein i Blakeslee (2006) kažu da ako su roditelji depresivni, beba će to osjetiti i okrenuti pogled od njih. Također, ako dijete bude prisustvovalo gnjevu između svojih roditelja, uznemirit će se, plakati i jasno pokazivati znakove nelagode koje djeca koriste kako bi iznijela svoju tjeskobu. Mogući su i problemi sa ritmom hranjenja, spavanja ili težinom smirivanja. O tome kako će dijete reagirati na ugrožen brak i razvod ovisi i o temperamentu djeteta. Wallerstein i Blakeslee (2006) ističu dvije mogućnosti. Ukoliko je beba stabilna i vedre naravi pokazivat će malo znakova da je

uznemirena, a ukoliko je dijete nemirno i ne reagira brzo na pokušaj tješnja, tada će utjecaj razvoda braka roditelja biti izražajni te su mogući zastoji u razvoju praćeni kroničnim cendranjem djeteta. Roditelji mogu pomoći svom djetetu održavajući uobičajenu rutinu i raspored te pružanjem podrške dodirom i riječima ljubavi.

5.2.2. Dijete od tri do pet godina

Djeca u ovoj dobi još uvijek nemaju osjećaj za vrijeme, nemaju pojam o tome koliko je dugo jedan sat, dan ili mjesec te kada jedan od roditelja napusti zajedničku kuću, djeca to shvate na način da ih je roditelj ostavio i jednostavno otišao. Roditelji su tijekom razvoda često nestrpljivi, imaju česte promjene raspoloženja te su zaokupljeni razvodom i onim što razvod nosi sa sobom, dok djeca u ovoj dobi to još ne razumiju i osjećaju se loše i pokazuju nezadovoljno ukoliko je njihova dotadašnja rutina poremećena zbog novonastalih događaja. No, njihova tuga može se, kako tvrde Wallerstein i Blakeslee (2006), ublažiti brižnim roditeljstvom. Navode kako djecu muči pitanje: „Ako jedan roditelj može ostaviti onog drugog, zašto oboje ne bi ostavili mene?“ (Wallerstein, Blakeslee, 2006; str. 41). Upravo zbog toga je bitno da roditelji kažu djeci za razvod prije nego što jedan od roditelja napusti kuću i djeci uporno ponavljaju kako ih nikada neće ostaviti. Djeca u ovoj dobi mogu se teško odvajati od roditelja, posebno pri odlasku roditelja na posao ili ostajanju u vrtiću zbog straha da se roditelj možda više neće vratiti. Djeca također mogu pokazivati regresivna ponašanja i biti razdražljiva, a mogu imati i noćne more (CZSS, 2017).

5.2.3. Dijete od šest do osam godina

Kako ne bi došlo do zastoja u razvoju ili kako se djeca ne bi vraćala na raniji stupanj u razvoju djeca u ovoj dobi trebaju imati osjećaj sigurnosti u svojoj obitelji na koju se uvijek mogu osloniti. Djeca se u ovoj dobi često ne mogu koncentrirati na školsko gradivo, pratiti i savladati sve ono što uče te može doći do popuštanja i loših ocjena u školi zbog opterećenosti razvodom roditelja i onim što se događa kod kuće. Neka djeca zbog propuštenog gradiva i kasnije trebaju dodatnu pomoć. Djeca u ovoj dobi još uvijek ne razumiju da ona nemaju nikakve veze s razvodom svojih roditelja te često sebe krive za to. Kako navodi Coleman (2005) djeca ponekad ukoliko su bila neposlušna ili napravila nešto pogrešno često misle da

je razvod roditelja njihova kazna. Djeca brinu i o promjenama u svakodnevnom životu te nerijetko pokazuju znakove ljutnje i žalosti zbog odsutnosti jednog roditelja. Wallerstein i Blakeslee navode:

„Djeca bilo koje dobi, ali posebno ove dobi, imaju sposobnost zaniijekati ono što im govore oči i uši. Pogotovo ne žele vidjeti da im se roditelji svađaju. Ako nastave gledati mamu i tatu kao da su zajedno, mogu sigurno nastaviti svoj razvojni put.“ (Wallerstein i Blakeslee, 2006, str. 51)

5.2.4. Dijete od devet do deset godina

Djeca ove dobi mogu razlikovati dobro i zlo, pa često kritiziraju svoje roditelje ili jednog od roditelja zbog varanja ili nepravедnosti. Nadalje, ona mogu jasno odrediti kakvog su raspoloženja njihovi roditelji čak i onda kada to roditelji pokušaju sakriti, shvaćaju apstraktne pojmove i ponašanje drugih. Deveto- i desetogodišnjake posebno uznemiruju promjene u njihovom uobičajenom načinu života. Dvije su glavne reakcije ovog razdoblja djece, a to su ljutnja i suosjećanje. Dijete bijesom reagira na razvod svojih roditelja zbog toga što je zabrinuto i preplašeno jer misli da bi razvodom moglo izgubiti svoje roditelje. Djeca će pokazivati bijes i ljutnju i na drugim poljima, na primjer, društvenom, no sve s ciljem da natjera svoje roditelje da promjene odluku o razvodu braka. Najviše ljutnje djeca pokazuju prema onom roditelju kojeg smatraju glavnim i odgovornim za razvod braka, najčešće je to onaj roditelj koji odlazi od kuće te se priklanjaju onom roditelju koji je ostavljen. Iako vlada ljutnja, djeca imaju i mnogo suosjećanja za svoje roditelje i brinu o njima. Žele roditeljima pokazati nježnost, oraspoložiti ih te jednostavno biti uz njih. Strah od razvoda djeca povezuju sa strahom da će izgubiti obitelj koja ih štiti.

5.2.5. Dijete od jedanaest do trinaest godina

Reakcija djeteta na razvod braka roditelja može u ovoj dobi biti bilo što, panika ili pak samo nezainteresiranost, no u svakom slučaju će ga ta informacija zaprepastiti. Djeca u ovoj dobi sposobna su prikrivati svoje osjećaje od svojih roditelja, ali i od sebe samih. Uz najraniju dječju dob, ovo je najopasnija dob za djecu za doživljavanje razvoda braka roditelja tvrde Wallerstein i Blakeslee (2006). Tipična reakcija na razvod braka u ovoj dobi je rizično

ponašanje. Veliki problem ove dobi je to što razvod roditelja može djecu prerano gurnuti u pubertet, prije nego što su za to zaista spremni. Kod djece se pojavljuje i nijekanje promjene u njihovom životu, što je pozitivno ukoliko djetetu ide dobro i ukoliko mu to ne stvara komplikacije u školi i društvu. Za djecu je ovo vrlo nestabilan period u njihovu životu te trebaju stabilnu obitelj, koju će razvod braka zasigurno poljuljati te će se dijete osjećati manje zaštićeno i usamljeno jer nema sigurno utočište koje mu je inače pružala njegova obitelj.

5.2.6. Dijete od četrnaest do sedamnaest godina

Djeca u ovoj dobi za razliku od onih mlađih ne pokazuju tipične reakcije na razvod roditelja, navode Wallerstein i Blakeslee (2006). Većina tinejdžera već je upoznato sa situacijom koja vlada između njihovih roditelja te ih odluka o razvodu braka ne iznenađuje previše, a neki čak i sudjeluju u donošenju te odluke. Tinejdžeri će se zasigurno pretvarati kao da im je svejedno kada čuju za razvod braka roditelja i skrivat će osjećaje od njih, no to nije ono što oni zaista osjećaju. Muče ih brojna pitanja, promišljaju o svojoj budućnosti i brine ih može li se to i njima dogoditi u budućnosti. Wallerstein i Blakeslee (2006) kažu da razvod može potaknuti ekstremno ponašanje. U usporedbi s djecom iz cjelovitih obitelji navodi kako djeca iz razvedenih obitelji češće markiraju u školi, konzumiraju alkohol i drogiraju se. Također, djevojčice su češće seksualno aktivne i često su žrtve neželjene trudnoće, pa je bitno da roditelji s pozornošću promatraju i prate što djeca govore i rade u ovoj dobi. Mnogi se tinejdžeri bore s moralnim pitanjima, propitkuju svoje roditelje te njihove postupke.

5.2.7. Dijete od osamnaest godina naviše

Wallerstein i Blakeslee (2006) tvrde da način reagiranja mladih ljudi na razvod roditelja ovisi od osobe do osobe, no reakcija će svakako biti vrlo snažna. Wallerstein (2006) isto tako navodi da joj u razgovoru mnogi savjetnici na fakultetima kažu kako im studenti čiji se roditelji razvode dolaze s mnogo simptoma depresije i tjeskobe, a neki od njih supoteškoće sa spavanjem, dovršavanjem projekata, pothranjenošću ili pak prejedanjem te bezvoljnošću. Mladi odmah počinju promišljati o svojim vezama i propitkivati ih. Mnogo mladih studenata pokuša otići kući i spasiti brak svojih roditelja jer smatraju sebe odgovornim za razvod, odnosno misle, kako navodi Wallerstein (2006), da su oni spona koja je držala brak na okupu i kad su otišli, on se raspao. Zbog toga, mnogo studenata ugrozi godinu ili pak cijeli

studij. Također, mladi se često priklanjaju onom roditelju na kojeg gledaju kao napuštenog ili oštećenog te se ponekad povlače od prijatelja, vršnjaka ili omiljenih aktivnosti.

7. PRIKAZ SLUČAJA DJETETA RASTAVLJENIH RODITELJA

NAPOMENA: U svrhu pisanja ovog rada, ime osobe te svi osobni podaci su izmijenjeni radi zaštite osobnih podataka!

U ovom radu prikazan je slučaj danas već odrasle djevojke Eme čiji su se roditelji razveli dok je imala 17 godina. Ema ima i mlađeg brata koji je za vrijeme razvoda imao 13 godina te sestru koja je imala 5 godina. Godinama prije razvoda braka, Emini roditelji neprestano su se svađali, njihovi odnosi bili su narušeni što je na kraju i rezultiralo razvodom braka. Cilj ovog rada bio je dobiti što bolju sliku o tome kako razvod braka roditelja utječe na ponašanje djeteta, u ovom slučaju adolescentice te kako se to odrazilo na njezin razvoj i daljnji život.

Prije samog ispitivanja, postavljeno je nekoliko polazišnih pretpostavki koje će se odbaciti ili prihvatiti ovim ispitivanjem, a to su:

P1: Razvod braka roditelja štetan je za razvoj djece.

P2: Djeca rastavljenih roditelja imaju teškoća u emocionalnom i socijalnom razvoju.

P3: Djeca rastavljenih roditelja imaju problema u vlastitim ljubavnim vezama.

P4: Djeca čiji su roditelji rastavljeni sklonija su nepovjerenju u vezama.

P5: Djeca rastavljenih roditelja imaju teškoća u obrazovanju.

P6: Život roditelja u braku u kojem su oni samo zbog djece bolji je od samog razvoda braka za djecu.

Metoda koja je korištena u ovom ispitivanju je polustrukturirani intervju koji je sniman mobitelom, a kasnije transkriptiran.

7.1. Opis slučaja

Djevojka Ema rođena je u siječnju 2000. godine, a odrasla je i dalje živi u jednom malenom gradu. Ema je odrasla u kući s mamom, tatom (do sedamnaeste godine), bratom koji je 4,5 godine mlađi od nje te sestrom od koje je starija 12 godina. U istoj kući u prizemlju živjeli su i roditelji Emine majke D., Emini baka i djed, no oni su bili posve odvojeni od njih.

Emini roditelji D. i T. imaju SSS (srednju stručnu spremu), majka D. je po struci trgovac i radi u trgovini, dok je otac T. po struci veterinar, no nikada nije radio u struci, već radi kao poslovođa u jednom skladištu. Ema i autorica ovog rada prijateljice su još od osnovne škole, pohađale su svih osam razreda zajedno, no više su se počele družiti u srednjoj školi, Općoj gimnaziji te su upisale isti fakultet. Djevojka Ema nikada nije pohađala vrtić, već ju je čuvala baka koja je živjela s njom u kući dok su roditelji bili na poslu, a to je bilo dosta često s obzirom da je Emina majka znala raditi u trgovini i po dvanaest sati. Pohađala je samo program predškole, dva puta tjedno, godinu dana prije polaska u prvi razred osnovne škole. Ema je u nižim razredima osnovne škole bila povučeniija u društvu nepoznatih, no u društvu prijatelja bila je vrlo otvorena i komunikativna. Bila je odličan učenik u osnovnoj i u srednjoj školi te je shodno tomu upisala željeni fakultet. Djevojka je slobodno vrijeme voljela provoditi u društvu prijatelja, hobi joj je bio crtanje, a jedno kratko vrijeme u sedmom razredu osnovne škole bavila se odbojkom. Nikada nije pokazivala nepoželjna ponašanja, znakove depresije niti je koristila droge ili alkohol. Nakon razvoda roditelja, Emin otac iselio je iz kuće u kojoj su živjeli te živi u svom stanu u centru grada. Ema danas ima dvadeset i jednu godinu i završava treću godinu preddiplomskog studija.

7.2. Analiza i rasprava

Metoda koja se koristila u ovom ispitivanju je polustrukturirani intervju, a trajao je oko pola sata. Zbog snimanja intervjuja i toga što će se podaci koristiti za izradu ovog rada, u početku se kod sugovornice osjetila nervoza, no Ema se kasnije opustila i razgovor je teкао opušteno i otvoreno je govorila o onome što sam ju pitala. Nije joj bio veliki problem govoriti o tome jer se jako dobro poznajemo i bila sam većinom upućena u ono što se događalo u njezinoj obitelji. Razgovor je sam po sebi otvarao sve bitne stavke, no imala sam na umu one pretpostavke koje sam postavila na početku kako bih ih ispitala. Kada je govorila o teškim stvarima koje su joj se događale u prošlosti, na njenom licu mogla se primijetiti tuga i glas joj je u jednom trenutku postao drhtav.

Na početku intervjuja postavila sam joj pitanje kako se osjeća sada, kad su prošle četiri godine od razvoda njenih roditelja i kako izgleda njezin život danas. Odgovorila mi je da se osjeća dobro, sretna je, studira, živi i dalje u kući s majkom, bratom i sestrom, dok se otac preselio u stan u centru grada te s njim nema kontakt, o čemu smo detaljnije pričale kasnije u nastavku intervjuja. Zatim smo krenule od početka i zamolila sam ju da mi ispriča kako je

izgledalo njezino djetinjstvo te kako je došlo uopće do razvoda braka njenih roditelja. Ema je kazala kako je odnos njenih roditelja poljuljan od kad ona zna za sebe. Odmah na početku rekla mi je da je ono što je za nju bilo teško i traumatično je život prije razvoda braka roditelja, no sam razvod za nju i njezinu braću bio je olakšanje.

Njezina majka D., puno je radila u trgovini, bile su to smjene i po dvanaest sati pa je dane obično provodila s bakom i djedom. Otac je isto dosta radio, a kad nije bio na poslu često je sate i sate provodio u kafiću s prijateljima ili je bio na nogometnim utakmicama, dok se kući vraćao u kasne sate, vrlo često u alkoholiziranom stanju. A alkohol, kako mi je ispričala Ema, bio je jedan od glavnih razloga razvoda braka njezinih roditelja. Također, mi je ispričala, kako je nju i njezinog mlađeg brata često znala probuditi svađa roditelja u kasne sate. Otac bi se napio, došao kući i bez razloga počeo provocirati majku. Kada je pričala o tome, glas joj je postao tiši i drhtav, a na licu joj se mogla primijetiti nelagoda. Kazala je kako nikada neće zaboraviti strah koji je osjećala svaki puta kada bi čula kako se roditelji svađaju, no uvijek je nastojala kao starija sestra biti uz brata, tješiti ga kako se mama i tata ne svađaju, već samo malo glasnije pričaju, iako je i sama znala da to nije tako. Već od djetinjstva, Ema je upravo zbog tih svađa i stanja u kojima se otac vraćao kući, imala svojevrsnu distancu od njega. Kada ne bi bio u alkoholiziranom stanju, Emin otac preferirao je autoritarni odgojni stil, što je Emu još više udaljavalo od njega. S majkom, Ema je imala vrlo blizak odnos, mogla je s njom otvoreno razgovarati te joj je Ema od malena bila potpora. Ema je na licu svoje majke često mogla vidjeti suze, iako se majka svim snagama borila da ih sakrije od svoje djece, no bilo je trenutaka kada to nije mogla sakriti. Ema s prijateljima u osnovnoj školi nikada nije pričala o tome što sve proživljava kod kuće, već je to držala u sebi jer se bojala kako će njezina situacija kod kuće utjecati na to kako će je drugi gledati. No, kasnije u srednjoj školi, Ema se počela otvarati prijateljicama te su joj one bile velika potpora i oslonac u svemu onome što je proživljavala. Nakon rastave roditelja, Ema nikada nije imala problema zbog toga, okolina je to dobro prihvatila te se nikada zbog toga nije odvajala ili isticala od drugih.

Ema mi je kazala da je znala da će se razvod braka njezinih roditelja kad-tad dogoditi, iako joj to nitko nije otvoreno rekao jer se vrlo često znalo dogoditi da je otac nakon žustre svađe otišao na nekoliko dana iz kuće. Emini roditelji bili su korak do službenog razvoda braka kad je Emi bilo 12 godina, no onda se rodila Emina sestra te su majka i otac odustali od razvoda braka i mislili kako će prinova poboljšati njihove odnose, no to se nije dogodilo. Nakon što je Emina sestra došla na svijet, stvari su postajale sve gore i gore. Emin otac sve češće je izbivao

iz kuće i skoro svakodnevno se vraćao u alkoholiziranom stanju. Ema ističe kako takav odnos nije bio zdrav ni za koga u kući, a najmanje za njih, djecu.

Službeni razvod njezinih roditelja dogodio se 2017. godine, kad je Emi bilo 17 godina. Majka je nakon svih godina u kojima se borila spasiti svoj brak donijela odluku da želi svojoj djeci priuštiti bolji život, a ne život pun svađa i situacija koju djeca ne bi nikada trebala doživjeti. Pitala sam ju kako su im roditelji obznanili da se rastaju i kako se osjećala kada je to čula. Odgovorila je da bi ju vjerojatno odluka o razvodu braka pogodila da je situacija u obitelji bila drugačija i da ona i njezina braća nisu bili svjedoci svemu onom što se događalo između roditelja, no ovako joj je u neku ruku laknulo jer je znala da život u takvoj zajednici više nema smisla. Roditelji su njoj i braći u isto vrijeme rekli za razvod, no ona je za to već znala od prije jer joj se majka često povjeravala te joj je Ema u tome bila velika podrška.

Postavila sam joj pitanje koga je od nje i njezine braće razvod roditelja najviše pogodio. Odgovorila mi je da što se nje tiče, ona je bila najstarija te je razumjela već od prije što se događa između njezinih roditelja i da je razvod braka i očekivala. Za nju to nije bila nimalo stresna i neočekivana odluka. Rekla je da se majka godinama pokušavala boriti s očevim alkoholizmom zbog nje i njezine braće kako bi odrastali s oba roditelja pod istim krovom, no to se nije pokazalo dobrim potezom jer su oni kao djeca samo patili u tom braku prepunom svađa i sukoba. Emin brat za vrijeme razvoda braka roditelja imao je 13 godina. Iako je bio mlađi, razumio je ono što se među roditeljima događa. Ema ističe kako mu je ona bila najveći oslonac i podrška jer je uvijek bila uz njega kada mu je to trebalo. No, nakon razvoda braka on se pomalo povukao u sebe i nikada nije želio o tome otvoreno pričati. Trebalo mu je vremena da to prihvati na neki svoj način te je utjehu pronašao u crtanju stripova. Danas on ima 17 godina, s ocem je u kontaktu, no ne baš često, ali su u dobrim odnosima i ne pokazuje loše posljedice razvoda braka. Što se tiče Emine sestre, Ema kaže kako je razvod braka na nju imao najveći utjecaj jer je imala samo 5 godina i nije razumjela uopće što se to između roditelja događa. U početku je često bila razdražljiva, znala je plakati nakon što bi se vidjela s ocem i trebalo joj je dosta vremena da prihvati da tata više ne živi s njima. No, danas nakon četiri godine, uz mnoštvo dugih razgovora i objašnjavanja razumije kako roditelji više nisu mogli zajedno živjeti i da su se morali razdvojiti, ali da on zauvijek ostaje njezin tata.

S obzirom na odnos njezinih roditelja prije braka i na sam razvod braka pitala sam Emu o tome kako se ona snalazi u svojim vezama i ima li strah od toga da bi se razvod braka mogao dogoditi i njoj. Odgovorila mi je da je u početku u vezama bila vrlo pažljiva i da je imala neku dozu nepovjerenja prema partnerima, no da se to s vremenom izgubilo te da se ne boji

stupanja u vezu ili mogućeg razvoda braka u budućnosti. Na razvod braka, upravo zbog situacije kakvu je ona imala kod kuće, ne gleda negativno, već pozitivno. Rekla je da je naučila na svom primjeru da ostajanje u braku koji ne funkcionira samo zbog djece stvara za djecu više štete nego koristi.

Upitala sam ju i kako je razvod braka roditelja utjecao na njezino obrazovanje, na što je rekla da s tim nikada nije imala problema. Uvijek je bila uzorna i odlična učenica i da je ono što se događalo u obitelji uvijek ostavljala po strani i odrađivala sve što je trebalo. Također, rekla je da joj je učenje ponekad bilo i bijeg od onoga što se događa kod kuće. Nakon osnovne i srednje škole, upisala je željeni fakultet na kojem sada završava preddiplomski studij i vrlo je uspješna u svom poslu.

Osvrnule smo se i na njezin odnos s ocem danas. Rekla je da ona s ocem nema nikakav kontakt. Od djetinjstva nije bila previše privržena ocu zbog njegovih stalnih izbivanja i zbog toga kako se on odnosio prema njoj, nedostajalo je topline, a imao je velika očekivanja i provodio stroži nadzor. Također, kazala je kako bi često znala stati u majčinu obranu kada bi došlo do sukoba te kako joj je to otac neprestano nepravedno predbacivao. U jednom navratu se dogodilo nešto o čemu Ema nije željela previše pričati, no rekla je kako je jedan događaj bio presudan za to da ona s ocem prekine svaki kontakt. Rekla je da se otac nikada nije potrudio izgraditi odnos kakav bi otac i kći trebali imati te da se isto tako nije potrudio uspostaviti kontakt s njom nakon tog događaja. Iako ponekad čezne za ocem u svom životu, nikada joj nije nedostajao otac kakvog je ona imala. Emini brat i sestra viđaju oca i imaju kontakt s njim, no vrlo rijetko. Na kraju, dodala je kako ljudi često pogrešno gledaju na razvod braka kao nešto negativno, no svaka situacija je drugačija i ponekad je razvod najbolje i najzdravije rješenje za sve.

Kako bi se mogli izvući zaključci iz ovog intervjua, trebalo je ispitati prihvaćaju li se ili odbacuju prethodno postavljene pretpostavke. P1 (Razvod braka roditelja štetan je za razvoj djece) u ovom slučaju je odbačena jer razvod braka roditelja u ni jednom aspektu razvoja nije bio štetan za djevojku. P2 (Djeca rastavljenih roditelja imaju teškoća u emocionalnom i socijalnom razvoju) je djelomično prihvaćena jer djevojka ima svoj krug prijatelja s kojima u početku nije željela razgovarati o problemima u svojoj obitelji i držala je to u sebi, no kako je bila starija, otvarala se i povjeravala o onome što ju muči te je otvoreno govorila o tome. U društvu nepoznatih bila je povučeniya i nije se željela isticati, no u društvu prijatelja to nije bio slučaj. P3 (Djeca rastavljenih roditelja imaju problema u vlastitim ljubavnim vezama) je odbačena jer djevojka navodi kako nikada nije imala problema sa

stupanjem u vezu (kojih nije bilo puno) te s odnosima u istima. P4 (Djeca čiji su roditelji rastavljeni sklonija su nepovjerenju u vezama) je djelomično prihvaćena jer je djevojka u početku pažljivo pristupala vezama i imala određenu dozu nepovjerenja koja se s godinama izgubila i danas više nema problema s tim. P5 (Djeca rastavljenih roditelja imaju teškoća u obrazovanju) odbačena je jer je djevojka u osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju postigla odličan uspjeh te je isto tako završila preddiplomski i upisuje diplomski studij te joj razvod roditelja na tom polju nije bio teškoća. Posljednja pretpostavka P6 (Život roditelja u braku u kojem su oni samo zbog djece bolji je od samog razvoda braka za djecu) također se odbacuje jer kao što je djevojka i sama rekla život u nekvalitetnom braku, onom u kojemu su odnosi narušeni stvara za djecu više štete nego sam razvod braka

Iz ovog intervjua da se zaključiti kako razvoda braka roditelja na razvoj i ponašanje djece ne treba uvijek imati negativne posljedice. Daleko je štetniji od samog razvoda braka roditelja kako navode i Buljan Flander, Roje Đapić (2020) sukob roditelja prije i tijekom razvoda, što se pokazalo i u ovom slučaju. Djevojka je sve štetne i neugodne situacije doživjela tijekom braka svojih roditelja, a ne činom samog razvoda braka. Pokazalo se da je u odrasloj dobi moguć loš odnos s roditeljem često kao i u ovom slučaju s ocem, koji je u većoj mjeri i glavni krivac za razvod braka i poremećene odnose u obitelji djevojke. Također, razvod braka roditelja ne mora imati negativan utjecaj na obrazovanje i postignuća djeteta, kao i na kvalitetu ljubavnih odnosa djeteta rastavljenih roditelja.

U obzir se mora uzeti da je korištena metoda u ovom ispitivanju intervju koji nije najpouzdaniji jer odgovori koje daje ispitanik mogu biti vrlo često subjektivni zbog toga što je osoba sama sebi uljepšala situaciju ili ju pak samo vidi na drugačiji način jer se ona događala njoj samoj. Ispitivanje bi bilo uspješnije kada bi se provodilo duži period, odnosno sve do zrelijih godina ispitanice i do njenog stupanja i boravka u braku. U ovaj intervju mogli su se uključiti i brat i sestra ispitanice koji su mlađi od nje, a proživjeli su istu situaciju te su se mogle dobiti informacije iz drugačijih gledišta. No, podatci koji su dobiveni ovim ispitivanjem važni su i daju informacije o tome kako razvod braka roditelja može utjecati na ponašanje i razvoj djece.

8. ZAKLJUČAK

Obitelj je zajednica u kojoj dijete uči sve temeljne vrijednosti i sustave ponašanja. Isto kao i obitelj, kako će se pojedinac oblikovati ovisi i o roditeljskom stilu koje roditelji preferiraju u odgoju svoje djece. No, ukoliko obitelj nije stabilna, odnosno ukoliko je odnos među roditeljima trajno narušen, prepun svađa, agresije, a nerijetko i nasilja to okružje više nije poticajno i ne utječe dobro na dijete, stoga je ponekad razvod braka najbolje rješenje. Razvod braka stresno je i bolno iskustvo kako za roditelje tako i za njihovu djecu. Roditelji često imaju veliki strah vezan uz to kako će reći djeci za razvod braka, no vrlo je važno od početka biti iskren s djecom, otvoreno razgovarati jer tako djeca dobivaju osjećaj sigurnosti i važnosti bez obzira na to što se roditelji razvode. Mnogi autori navode brojne negativne posljedice razvoda braka na dijete kao što su teškoće u emocionalnom, ponašajnom i socijalom razvoju, no o tome kakva će biti reakcija djeteta na razvod roditelja i kako će razvod utjecati na ponašanje djeteta ovisi o mnogočemu, a u velikoj mjeri o dobi djeteta odnosno njegovom psihološkom stupnju razvoja. Iz intervjuja koji je prethodno opisan i analiziran da se zaključiti da razvod braka ne mora nužno negativno djelovati na dijete i ostaviti negativne posljedice već, kako kažu Buljan Flander i Roje Đapić (2020) da je za djecu kvalitetniji „dobar razvod“, nego „loš brak“ odnosno život bez stalnog sukoba roditelja.

LITERATURA

1. Beyer, R., Winchester, K. (prijevod Stričević, V.). (2006). Mama i tata se rastaju: što ću ja sad?: vodič za preživljavanje. Zagreb: Naklada Nika.
2. Beyer, R., Winchester, K. (prijevod Kraljević, I.). (2006). Rastajemo se: kako to objasniti djeci?. Zagreb: Naklada Nika.
3. Berk, L. E. (prijevod: Brković, I., Butković, I.). (2015). Dječja razvojna psihologija: prijevod 8. izdanja. Jastrebarsko: Naklada Slap.
4. Buljan Flander, G., Roje Đapić, M. (2020). Dijete u središtu (sukoba). Sveta Nedelja: Geromar d.o.o.
5. Buljan Flander, G., i sur. (2018). Znanost i umjetnost odgoja: praktični priručnik o suvremenom odgoju za roditelje i odgojitelje. Sveta Nedelja: Geromar.
6. Centar za socijalnu skrb Zagreb (CZSS). (2017). Razvod braka i psihosocijalne posljedice. Preuzeto: 12.7.2021. Dostupno na: https://www.czss-zagreb.hr/images/dokumenti/letci/razvod_braka_i_psihosocijalne_posljedice_-_drugi_dio_0.pdf
7. Coleman, W. L. (2005). Što djeca trebaju znati kad se roditelji rastaju. Zagreb: STEPress.
8. Čavarović-Gabor, B. (2008). Povezanost razvoda braka roditelja i simptoma traume kod djece. Ljetopis socijalnog rada, Vol. 15 No. 1, str. 69-91. Preuzeto: 15.7. 2021. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/23099>
9. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). Psihologija braka i obitelji. Zagreb: Golden marketing- Tehnička knjiga.
10. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. (2021). Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2020. Pristupljeno: 21.8.2021. Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2021/07-01-01_01_2021.htm?fbclid=IwAR2PTNqL4WstMnvExxGUFo2P6Pub96zNR-wHHJ28pakQI3nvsqcfuiq2ewE
11. Kuća AM. Utjecaj razvoda braka roditelja na djecu (Završni specijalistički). Đakovo: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu; 2017 (pristupljeno 1.07.2021.) Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:465763>

12. Majstorić I. (2019). Demografski aspekt promjene obitelji i braka u Hrvatskoj (Stručni rad). Geografski horizont, Vol. 65 No. 2. Preuzeto: 21.8.2021. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/239740>
13. Maretić A. Utjecaj razvoda braka na djecu predškolske dobi :Stavovi roditelja i odgajatelja (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet; 2018 (pristupljeno 30.06.2021.) Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:610630>
14. Rodriguez, N. (prijevod Rubinić L.). (2008). Djeca u vrtlogu razvoda: zaštitite dijete od negativnih posljedica razdvajanja. Rijeka: Dušević & Kršovnik.
15. Štifer, A., Mihalj, M. (2016). Razlozi razvoda braka kao odrednice sporazuma o roditeljskoj skrbi. Ljetopis socijalnog rada, Vol. 23 No. 2. Preuzeto: 13.7.2021. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=254603
16. Trdina, S. Utjecaj razvoda roditelja na djetetovo ponašanje i njegov razvoj (Završni rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet; 2016 (pristupljeno 14.7.2021.). Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:951466>
17. Wallerstein, J.S., Blakeslee, S. (prijevod Ozmec, N., Vujčić, P.). (2006). A što s djecom?: odgoj djece prije, za vrijeme i nakon razvoda. Zagreb: Planetopija.

PRILOZI

Transkript intervjua snimljenog na mobilni telefon:

I: Kako se osjećaš sada kad su prošle već četiri godine od razvoda tvojih roditelja? Možeš li mi malo opisati kako izgleda tvoj život danas?

E: Osjećam se dobro, sretna sam, studiram. Mislim da mi danas sve jako dobro ide i sretna sam zbog toga. Još uvijek živim s mamom, bratom i sestrom, no sada smo sretniji i sve je nekako bolje. Tata se nakon razvoda preselio u stan tu u centru grada, ali s njim nisam u kontaktu više.

I: Možeš li mi ispričati kako je izgledalo tvoje djetinjstvo, jer znam da ti često nije bilo lako te kako je zapravo došlo do razvoda tvojih roditelja?

E: Pa znaš, odnos između mojih poljuljan je zapravo od kad znam za sebe. Mogu reći da nam je bilo jako teško i traumatično onda kad je tata živio s nama i kad se moji još nisu rastali, a baš razvod za mene i moju braću bio je olakšanje. Mama je puno radila kad sam bila mala čak nekad i po dvanaest sati pa su me čuvali baka i djed koji su živjeli sa mnom. Tate isto nikad nije bilo. Kad nije bio na poslu, obično je ostajao nakon posla u kafiću tu u gradu s prijateljima ili je išao na utakmice, a doma se vraćao kasno i to često u dosta alkoholiziranom stanju. A kad smo već kod toga, alkohol je i bio jedan od glavnih razloga razvoda mojih. Dijelila sam sobu s bratom i često nas je znala probuditi svađa u kasne sate. Tata bi došao doma pijan i bez razloga počeo provocirati mamu. Nikad neću zaboraviti koliko sam se bojala kada bi čula da se svađaju, ali zbog brata sam morala biti hrabra i znam kako sam mu govorila, bez obzira što sam znala da nije tako: „Ma daj, to oni samo malo glasnije pričaju, ne svađaju se“ i počela ga nešto zapričavati kako bi se galama manje čula.

I: Stvarno si se trudila biti jaka. Kakav si odnos imala s tatom s obzirom na to sve, a kakav s mamom?

E: Pa ne znam kako da ti kažem, ali od malena nisam baš imala neki odnos s njim. Uvijek mi je bilo u glavi to kako se on stalno kući vraća pijan i uvijek mamu rastužuje zbog toga pa sam osjećala nekakvu distancu od njega. Udaljavalo me jako od njega to što nikada baš nije pokazivao prevelike emocije i neku očinsku ljubav, nego je više bio stroži, volio je držati kontrolu. A s druge strane s mamom sam stvarno imala jako blizak odnos, uvijek smo mogle pričati o svačemu i mislim da sam joj jako puno pomogla i bila velika potpora. Jako me

boljelo kad sam ju vidjela da plače mada se uvijek skrivala od nas da ne bi vidjeli, no stvarno nekada nije mogla izdržati. Nije stalno mogla biti jaka.

I: Jesi li nekada pričala s nekim o tome, povjerila se nekome kako bi ti bilo lakše, jer je sigurno i tebi trebala nečija potpora?

E: U osnovnoj školi nikada nisam baš ni sa kim to dijelila i pričala o tome, jer znaš kakva su djeca i bilo me strah da će me nekako drugačije svi gledati. Ali u srednjoj sam počela o tome pričati s prijateljicama i stvarno su mi bile velika potpora i puno su mi pomogle, jednostavnije je kad nekome otvoriš dušu.

I: Pošto su se tvoji roditelji još od tvog djetinjstva puno svađali, jesu li ikad prije pomislili na razvod?

E: Ma ja sam znala da će se oni kad-tad razvesti. Mama je uvijek izbjegavala razvod i mislila kako će se tata promijeniti, ali to se naravno, nikada nije dogodilo. Jednom kada je odlučila da tako više ne može i da se želi razvesti, saznala je da je trudna i odustala od razvoda. Tada se rodila moja sestra. Mislili su kako će ipak pokušati još jednom, zbog nas djece, tata je obećavao da će se ostaviti alkohola i više se posvetiti nama, no to se nije dogodilo. Iz dana u dan bilo je sve gore. Nakon svih godina više zaista nije bilo zdravo živjeti u takvom odnosu za sve nas. Napokon, mama je odlučila odustati od tog braka jer je vidjela da se nikada neće ništa promijeniti i razveli su se 2017. godine kad sam ja imala 17 godina. Rastali su se sporazumno, tata se nije previše protivio razvodu, više mu je bilo svejedno.

I: Kako su tebi i tvojoj braći roditelji rekli da se rastaju i kako si se osjećala kada si to čula?

E: Pa vjerojatno bi me odluka o razvodu braka pogodila da je situacija u mojoj obitelji bila drugačija i da mi nismo od malena bili svjedoci svemu onom što se događalo između mame i tate, no ovako mi je, da budem iskrena, u neku ruku laknulo jer je sam znala da više nema smisla da ostaju zajedno. Roditelji su meni, bratu i sestri u isto vrijeme rekli za razvod, no ja sam i prije znala da će se to dogoditi.

I: Da, razumijem te. Baš zbog toga bi li mogla reći koga je od vas (tebe i tvoje braće) razvod roditelja najviše pogodio, odnosno na koga je ostavio najveći utjecaj?

E: Pa što se tiče mene, to sam ti već rekla, ja sam bila najstarija i razumjela sam što se događa između njih i da njihov brak više nema smisla. Za mene to nije bila nimalo stresna i neočekivana odluka. Znala sam da se majka godinama pokušavala boriti s očevim alkoholizmom zbog mene i braće, kako bi odrastali s oba roditelja pod istim krovom, no mi

smo upravo zbog toga patili u tom braku prepunom svađa i sukoba. Moj brat je tada imao 13 godina. Bio je mlađi, no razumio je ono što se među roditeljima događa. Mogu reći da sam mu ja bila najveći oslonac i podrška jer sam uvijek bila uz njega kada mu je to trebalo. Nakon maminog i tatinog razvoda on se pomalo povukao u sebe i nikada nije želio o tome otvoreno pričati. Trebalo mu je vremena da to prihvati na neki svoj način. Vjerojatno je utjehu pronašao u crtanju stripova. On je s tatom u kontaktu, ne baš često, ali su u dobrim odnosima. Mogu reći da je razvod braka na sestru imao najveći utjecaj jer je imala samo 5 godina. U početku je često bila razdražljiva, plakala je nakon što bi se vidjela s tatom i trebalo joj je dosta vremena da prihvati da tata više ne živi s nama. Puno smo svi razgovarali s njom i sad već razumije da tata i mama više nisu mogli zajedno živjeti i da su se morali razdvojiti, ali da on zauvijek ostaje naš tata.

I: Kako se ti snalaziš u vlastitim vezama, imaš li strah od toga da bi se i tebi moglo dogoditi jednoga dana da se rastaneš?

E: U početku sam u vezama bila vrlo pažljiva i imala sam neku dozu nepovjerenja prema partnerima, no s vremenom se to izgubilo i ne bojim se započinjanja veza ili toga da bih se mogla razvesti jednog dana. Mislim da je bolje ako već dvoje ljudi ne može zajedno živjeti, da se rastanu nego da im se život pretvori u sukobe, bez obzira imaju li djecu, jer djeca samo pate u takvom odnosu.

I: Slažem se. Kako je razvod braka tvojih roditelja utjecao na tvoje obrazovanje, jesi li imala kakvih teškoća zbog svega onoga što ti se događalo?

E: S tim nikada nisam imala problema. Uvijek sam sve prolazila s pet i ono što mi se događalo u obitelji uvijek sam ostavljala po strani i odrađivala sve što je trebalo. Učenje mi je u jednu ruku ponekad bilo i bijeg od onoga što se događa doma.

I: Rekla si mi da s ocem nisi u kontaktu, možeš li mi o tome nešto malo više ispričati?

E: Da, s ocem nemam nikakav kontakt. Od kad sam bila mala nisam baš previše bila vezana uz oca zbog toga što ga nikad nije bilo i zbog toga kako se ponašao prema meni, želio je uvijek sve kontrolirati i nadzirati, a nije pokazivao neku toplinu. Često sam znala stati u majčinu obranu kada bi došlo do svađe, a on mi je to neprestano predbacivao. Jedan događaj je bio presudan za to da ona s njim prekine svaki kontakt, no o tome ne bih previše pričala. No, on se nikada nije potrudio izgraditi odnos kakav bi otac i kći trebali imati, a isto tako nije se ni potrudio uspostaviti kontakt sa mnom nakon toga što se dogodilo

I: Nedostaje li ti?

E: Mogu reći da ponekad čeznem za ocem u svom životu, no nikada mi nije nedostajao otac kakvog sam ja imala.

I: Da, razumijem. Želiš li možda još nešto dodati za kraj?

E: Željela bih još samo dodati da ljudi često pogrešno gledaju na razvod braka kao nešto negativno, no svaka situacija je drugačija i ponekad je razvod najbolje i najzdravije rješenje za sve i zato se ne treba osuđivati.

I: Slažem se! Hvala ti puno na ovom intervjuu, puno si mi pomogla!

E: Nema na čemu, sretno tebi u pisanju dalje!

I: Hvala!

IZJAVA O IZVORNOSTI RADA

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)